

ПОЕТИКА СЛОВНИКА ПАМВИ БЕРИНДИ

Рурак Юлія Василівна

аспірантка кафедри української літератури імені академіка Михайла Возняка

Львівського національного університету імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, Львів, Україна

«Лексіконъ славеноросскій альбо Имень тлѣкованіє» 1627 року - найвидатніший твір давнього українського словникарства, справа усього життя Памви Беринди. У підсумку автор працював над словником впродовж тридцяти років, розпочавши роботу у науковому гуртку Балабанів у Стрятині, продовживши у Львівській братській школі та завершивши монументальну працю у Києві на схилі літ. Вперше в українській лексикографії укладено систематичний та послідовний друкований словник. Однак «Лексікон славеноросскій» є не лише лінгвістичним явищем, а й частиною гуманістичних студій львівської плеяди вчених, серед яких і Памво Беринда. Запропонована стаття презентує словник у контексті барокового світогляду. Увага до семантики та етимології, властива бароко, лінгвістична робота над словом віддзеркалюється вже у самій його назві, а з комплексного підходу Памви Беринди до укладання – не лише через переклад або не лише через тлумачення – видно прагнення автора якнайточніше перетранслювати значення кожної лексеми. Цікаво, що словник містить кілька авторських зображень, ніби ілюстрований художній твір, а словникові статті засобами свого письма часом нагадують поезію. «Лексікон славеноросскій» є свідченням барокового культу слова як найвищого, найдосконалішого виміру. Світ як книга та книга як образ світу – чи не найяскравіша метафора літератури цієї доби, втілена у словнику. І ця стаття покликана наблизитись до пізнання упорядкованого світу Памви Беринди.

Ключові слова: словникарство, бароко, гуманістичні студії, мова, етимологія, сенси, алфавіт, знак та образ, Бог-Слово.

Постановка проблеми загалом. Ім'я Памви Беринди так чи інакше фігурує у різних сферах його діяльності – у літературі, граверстві та друкарстві, але передусім Памво Беринда назавжди увійшов в історію України та навіть далеко за її межі як автор першого друкованого українського словника. Барокова доба загалом є початком української лексикографії. Саме тоді в українській культурі з'явилися словники, зокрема найперше „Лексис сирѣчь реченіа, въкрат(ъ)цѣ събран(ъ)ны и из слове(н)скаго языка, на просты(й) рускій діАле(к)тъ истол(ъ)кованы” 1596 року Лаврентія Зизанія, що тоді був додатком до граматики та тлумачив близько тисячі слів живою мовою (згодом увійшов у „Лексіконъ славеноросскій” майже у повному обсязі). До того, як виникли перші словники, українські автори активно використовували у своїх роботах глоси, укладали до текстів глосарії, тобто опрацьовували слово лексикографічно. Тяглість барокових книжників до словникарства дуже виразно простежується саме в контексті бароко, а українська лексикографія постає у всій своїй повноті.

Метою статті є спроба пояснити інтерес Памви Беринди до лексикографії та філологічних практик, що для епохи європейського Відродження було предметом центральних зацікавлень. Притаманно, що Лаврентій Зизаній,

Єпифаній Славинецький, Мелетій Смотрицький – автори перших українських словників – одночасно були бароковими письменниками та книжниками в одній особі. Зокрема, інтерес Памви Беринди до лексикографії та власне робота над своїм словником, яка тоді вже тривала, помітні ще у різдвяних віршах 1616 року, коли на маргінесах збірки він перекладає грецькі терміни на тогочасну українську мову (наприклад, „astrolatos”, „fileortom”). Покрайні та міжрядкові глоси тлумачили не тільки іншомовні, а й українські рідковживані, малозрозумілі чи діалектні слова. Показово, що ці глоси не зникають навіть після виходу словника Памви Беринди, а це означає, що бароковому авторові дуже важливо пояснювати слово і важливо не знехтувати бодай одним його сенсом. **Завдання** розвідки – розглянути особливості роботи Памви Беринди зі словом та дослідити його новаторство як лексикографа.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Василь Німчук – один з небагатьох, хто аналізував українську лексикографію XVII століття як світоглядне явище, на тлі доби – зазначав, що адекватно подати слово в лексиконі, розтлумачити його зміст, показати його життя в складі контекстів, фразеологічних сполук, в синонімічному ряді може тільки лінгвіст-митець, людина, яка так само, як і письменник, тонко,

досконало знає слово [2, 9]. Словники відмінні від усіх інших книжок, а словникарство – не просте й механічне, як видається. Кожен контекст особливий і не надається до узагальнення. Сидні І. Лендау пише: «Жоден новий словник ніколи б не постав, якби всі учасники процесу заздалегідь знали, скільки часу треба, аби його підготувати» [12, 194]. Словникарство – це не лише наукова, а й літературна діяльність. Лексикографія – це насправді *писання* лексикону і автор словника, який є означувачем слів, мусить писати добре і легко. Він повинен мати аналітичний розум, щоб вміти членувати мову, ділити речі на такі частини, щоб згодом можна було зрозуміти їх окремо чи наново зібрати з огляду на свою мету. Так само він мусить бути ерудованим, мати чуття мови та доречність вислову, знатись на тонкощах, смислах, ідіомах. З цього погляду словникарство – це не суто філологічна праця, а радше наукова творчість. Назарій Назаров вважає словник синтетичним наджанровим утворенням енциклопедичного характеру [9, 276]. Саме тому авторами перших українських словників стали ті, що поєднували талант митця з ерудицією вченого [7, 136], як характеризуює їх Оксана Зелінська.

Виклад основного матеріалу дослідження.

За своєю суттю «Лексіконъ славенорѡсскій» – синтетичний церковнослов'янсько-український словник змішаного типу, що налічує 7000 словникових статей з тлумачними, етимологічними, комбінаторними та енциклопедичними елементами. Новаторство Памви Беринди як лексикографа полягає не лише в тому, що він уклав найбільший за обсягом на той час словник, а й у невідповідному, послідовному підході до нього. По-перше, великим здобутком є те, що при реєстрових словах вказано граматичні категорії числа, де це необхідно, часу, способу дієслова та навіть їх переносне значення. Автор тлумачить лексеми через їх етимологію та переважно посилається на мову, з якої походить кожна. Василь Німчук зазначає, що Памво Беринда один із перших в українській лексикографії застосував гніздування слів, коли поряд з основним реєстровим словом подано тотожне чи близьке за значенням церковнослов'янське [11, 497].

Аналіз авторських посилань свідчить, що при укладанні словника Памво Беринда опрацював величезний масив літератури та джерел. Василь Німчук пише, що Памво Беринда використав всю доступну йому лексикографічну літературу, а також переосмислив досвід попередників, зокрема «Лексис» Лаврентія Зизанія. Про декотрі джерела своєї праці автор

пише у передмові сам („ѡ(т) различныхъ книгъ и трудовъ, паче же ѡ(т) тлькованія прп(д): Максима с(т)горца, Мануила Ритора, и инхъ” або ж „произволники на краехъ... оставленныя” [2, 16]), інші – згодом вистежили дослідники, як от оригінальну працю Мануїла Ритора – візантійського автора XV-XVI століття. Підручною книгою при укладанні була Біблія, про що пише сам автор („и вівліа стаа патми Языка є(в): ха(л): є(л): ла(т):cv(p): Новый Завтъ, з(ь) толкованми именъ вівбійныхъ в(ь) Антверпії твпомъ изданнаа” [2, 27]). У XVI-XVII столітті Памво Беринда провів ту пошукову роботу, над якою нині прийнято працювати цілій редакторській колегії. Це приготувало ґрунт для створення багатомовних перекладних словників вже невдовзі. Разом з тим наукова вага словника зберігається і нині, бо й зараз на нього покликаються сучасні дослідники, коли йдеться про імена грецького, латинського чи давньоєврейського походження.

Текст словника навмисно поділений на дві окремі частини, перша з яких перекладна, друга – словник іншомовних слів, загальних назв та власних імен, що траплялись в тогочасній літературі „ѡ(т) Єврейскаго, Греческаго же и Латінскаго, и ѡ(т) иныхъ Языковъ начынающаа Имена свойственнаа...”. Такий подвійний зміст віддзеркалений власне у повній назві словника «Лексіконъ славенорѡсскій альбо Имень тлькованіе». Цікавим та невідповідним тут є слово *альбо*, що загалом дуже притаманне бароковим назвам, як от анонімний „Плач, *альбо* Лямент по зестю з свѣта сего вѣчної памяти годного Григорія Желиборского” або ж „Наука, *альбо* способ зложення казанія” Йоаникія Галятовського. Здається, що сполучник *альбо* в таких контекстах покликаний перебувати на межі водночас всіх своїх сенсів («або/ чи/ чи то»). Використовуючи його, автор ніби балансує над двома означеннями, так і не змігши надати перевагу лише одному з них, висловлює потребу в додатковому смислі, сенсі, без якого назва не буде повною. І, зрештою, навіть після цього у читача залишається відчуття, ніби, назвавши так чи інакше свій текст, автор лише спробував наблизитись до його справжнього сенсу, тільки пунктирно його окреслив. Здається, кожен – і автор, і читач – розуміє: осягнути цей сенс, можна лише прочитавши текст. Назва – лише спроба.

Однак, окрім типового барокового контексту, у назві словника Памви Беринди можна відчитати ще один смисл слова *альбо*: *альбо* як «і», оскільки „Лексіконъ славенорѡсскій *альбо* Имень тлькованіе” – це передусім переклад

і тлумачення. Така гра значень і множинність інтерпретацій у назві словника є фактично відображенням роботи Памви Беринди з найтоншими смислами, яку читач згодом спостерігає у кожній словниковій статті.

Перекладна частина словника багата на інформацію та енциклопедичні коментарі. До реєстрових церковнослов'янських слів, розташованих в алфавітному порядку, наведено один або більше семантичних відповідників з тогочасної української розмовної мови. Часто реєстрове слово Памво Беринда тлумачить спершу через його семантику і лише потім додає перекладний відповідник, як і навпаки. Наведені у перекладній частині відповідники не завжди відображають точне чи повне значення реєстрового слова. Це можуть бути близькі за значенням слова або відповідник, що розкриває лише одне із значень. У перекладній частині трапляються не тільки питома українські слова, а й ті, що запозичені з інших мов (здебільшого польнізми, грецизми й латинізми, однак бувають також запозичення з угорської, сербської, чеської, білоруської, словацької). Таку особливість не можна вважати вадою словника, навпаки, - він демонструє повну мовну картину того часу, є зрізом української мови кінця XVI – початку XVII століття. Окрім перекладу, широкого тлумачення та енциклопедичних пояснень, у «Лексиконі» особливо важлива роль відводилася з'ясуванню лексико-семантичних варіантів багатозначних слів, синонімічним відношенням між лексемами, додані також граматичні форми, омофони, синоніми тощо.

Очевидно, для Памва Беринди важливо було не лише передати певне поняття іншою мовою чи уможливити комунікацію. Кожен спосіб пояснити чи описати те чи інше слово є ще одним способом показати його значення, доповнити ще одним смислом, презентувати його можливості. Наприклад, цікаво, що часто автор пояснює реєстрове слово шляхом етимологічної довідки, яка у словнику трапляється навіть замість перекладу, і це так само є моментом тлумачення слова, спробою ще більше зрозуміти його сутність. Етимологічні пошуки Памва Беринди вже привертати увагу дослідників, зокрема особливості тлумачення слів через їх походження детально проаналізував Олекса Горбач [5], мову лексикону досліджувала також Зінаїда Веселовська [4]. Поряд з влучними етимологіями історики мови виокремили вдосталь некоректних, таких, що засновані винятково на співзвучності слів та припущеннях автора, однак Василь Німчук пояснює це: «... наївність і ненауковий характер деяких етимологій,

наведених Бериндою, виправдовується тим, що в XVII столітті наукової етимології ще не існувало» [2, 15].

Початки етимології, які відчитуємо у словнику Памва Беринди, покликані насамперед розкривати справжнє, первісне, найдавніше значення слова. Однак, Галина Наєнко зауважує, що, окрім цього, Памво Беринда перебуває й у руслі тогочасного уявлення про етимологію [10, 49] як частину граматики.

Найдавніше визначення поняття «етимологія» можна відшукати у праці Мелетія Смотрицького „Грамматіки славенски а правильное Сунтагма” 1619 року: „*Етимологія єсть часть Грамматіки втораа, реченіа раздѣлати и ко сво й коєждо слово части со рассуждені мь относити оучащаа*” [13, 57] і тепер це поняття радше близьке до того, що сьогодні ми називаємо морфологією. В будь-якому разі зрозуміло: Памво Беринда проникає у глибини семантики, досліджує похідність, відстежує вмотивованість та намагається пояснити співмірність форми слова з тим, що воно первісно означає, ніби прагне все правильно розташувати та кожній речі у світі дати потрібне імено. Разом з тим спосіб, у який автор тлумачить, пояснює чи перекладає лексеми, свідчить про те, що Памво Беринда є одним із перших в Україні лінгвістів, хто пов'язував процес мислення із процесом мовлення. Це можна побачити, наприклад, у тому, як він пояснює слово [мышле(н)є]: „*мышле(н)є, або виденьє, которы(м) речи далеки якъ притомныи и кшталтъ ихъ в разумъ свое(м) ѡгортує мо и форму мо, приводачи ихъ собѣ на мысль*” [2, 151]. Тобто у «Лексиконі славенороському» відчитуємо перші знання про знакову природу мови, що хоч своїми витоками сягають античних часів, втім, систематизував їх американський філософ і семіотик Чарльз Сандерс Пірс лише у XIX столітті.

Оксана Зелінська влучно пише про те, що естетика бароко поєднує лінгвістичні знання про певну лексему з її образним потенціалом та на їх основі витворює інші тропеїчні структури [7, 132]. Здається, що, відкриваючи таємниці кожного слова, збираючи знання про це слово, бароккові книжники, зокрема й Памво Беринда, водночас збирали знання про Бога. Як пише Галина Наєнко, тут можна говорити про зародження лексикографії у межах філософії, про її підпорядкованість засадам гносеології як богомислення та богопізнання [10, 59]. Можливо, саме тому певний час побутувала теорія, яку запропонував польський дослідник Ян Янів, про те, що первісно „Лексиконъ славеноросскій” мав завершувати нове видання Біблії, яке було

у намірах Федора Балабана (саме він спонукав Памва Беринду до роботи). Втім, Василь Німчук з огляду на обсяг опрацьованої літератури все ж вважає, що словник з самого початку був задуманий як окреме видання (*на це була потреба – авт. прим.*), а не як додаток до Святого Письма [11, 586].

У передмові словника йдеться про те, що він мав навчальну мету, – Памво Беринда склав його „в пользу спудеев”. Тоді у братських школах викладали окремі дисципліни церковнослов'янською мовою, вивчали її як предмет, тому перекладний словник був необхідний як учням, так і вчителям. Окрім того, потреба в такому виданні також є зрозумілою з контексту доби: щоб зберегти свою національну самобутність в часи, коли Україна входила до складу католицької Речі Посполитої, українці мусили дбати про свою традиційну православну культуру та мову цієї культури. Церковнослов'янська – мова науки, освіти, культури та церкви – була малозрозумілою широким верствам населення, проте перекладати релігійну літературу простою народною мовою означало відмовитись від авторитету православ'я. Схема словникових статей, яку застосував Памво Беринда, й справді істотно полегшувала читання та розуміння Святого Письма, а сам лексикон як явище підносив престиж української мови як мови розвиненої та задекларував її самостійність ще тоді, коли такі погляди були радше винятком.

Показово, що «Лексикон», ніби художній твір, містить й кілька ілюстрацій, яким раніше переважно не надавали значення. Найбільш помітною чи то за розміром, чи то за специфікою зображуваного, такого притаманного кириличним стародрукам, досі була лише геральдична композиція – герб роду Балабанів, розміщений вже на звороті титульного аркуша разом із віршем Тарасія Земки „На старожитный клейнот их милостей панов Балабанов”. Символіку родового герба мецената видання можна віднайти в анонімному вірші „Герб цных Балабанов межи всѣми ест значный...” примірника „Книги о священствѣ” Йоана Златоустого 1614 року, виданням якої керував Памво Беринда. Мистецтвознавець Оксана Жмурко описує герб Балабана зі словника так: «Елементи герба Корчак (*герб Корчак - родовий герб, відомий з початку XII століття, яким користувалися понад 270 родів Білорусі, України, Литви та Польщі, зокрема, Балабани – прим. автора*) покладені в полі овалного щита, зображеного на тлі картуша. Герб має всі основні складові – шолом, намісто лицарського ордену, корону гідності,

нашоломник (собака в ковші) та пластично-динамічні лабри. З двох боків нашоломника розташовані літера «ГЕ» та «БЛ». Уся композиція оточена лавровим вінком, перев'язаним декоративним шнуром з китицями та в чотирьох місцях перехоплена архітектурними замками. Простежується просторове моделювання форм, що сприяє наданню характеру пластики рослинних мотивів особливої динаміки [6, 207]». Цікаво, що герб у тому вигляді, що й у «Лексиконі славенороському», раніше був віддрукованим у стрятинському «Служебнику» 1604 року, над яким також працював Памво Беринда. Можливо, цей дереворіз саме його авторства, – одні й ті ж гравюри з незначними змінами або й зовсім без них дуже часто трапляються у виданнях, які власне об'єднані іменем Памва Беринди.

Подібна ситуація з другою ілюстрацією словника – незвичайним розп'яттям Ісуса Христа, довкола якого зображені також Адам, Мойсей зі скрижалями, Меланія Римлянка, а головне – Преподобний Памво. Це ж зображено на одному із «Листків з ксилографічними зображеннями» (перші самостійні гравюри на окремих аркушах в Україні, автором яких був Памво Беринда, надруковані 1626-1629 років). Вже там ця гравюра називається «О преподобнім Памві». Важливо, що цей дереворит не просто прикрашає словник, не тільки робить його сторінку візуально привабливою, а власне ілюструє словникову статтю, відповідну до зображуваного, – імено [*Памвонъ*] [2].

Поряд з ілюстрацією житійного змісту (йдеться про життя Памви Нітрійського, якого Памво Беринда, можливо, вважав своїм покровителем або принаймні одним із них) у словник вміщено третю. Зображення преподобного Михаїла так само є ілюстративним матеріалом до лексеми [*Мъхаиль*] [2], що підтверджує послідовну вмотивованість та не випадковість гравюр. Тобто зрозуміло, що ілюстративними матеріалами, хай і поодинокими, автор намагається додати реєстровим словам пояснювальної сили, зробити їх репрезентативним прикладом означуваної речі, хоча, як зазначає Сидні І. Лендау, до середини XIX століття (до виходу Імперського словника Джона Огілві 1850 року) великого значення картинковим ілюстраціям не надавали взагалі [12, 146]. Прагнення Памва Беринди все ж тією чи іншою мірою проілюструвати словник чи радше додати до нього художнього елементу, є ще одним свідченням того, що для автора словник як такий був не просто мовознавчою працею, а культурним явищем загалом. Дереворити Памва Беринди є

взірцем дивовижно раннього оздоблення словників (подібно й до використання ілюстрацій в одній із перших віршованих декламацій «Вірші на Різдво Христове», які найімовірніше Беринда також виконував самостійно) і незвично оригінальним рішенням для свого часу.

Відомо, що дуже характерним для середньовічного та ренесансного світосприйняття є уподібнення світу до книги. Такі образи та метафори дуже часто трапляються навіть у назвах барокових текстів: «Розмова, що називається алфавіт, або буквар миру» Григорія Сковороди, «Алфавіт миру» Димитрія Туптала, «Рак азбучний» Івана Величковського, «Алфавіт зібраний, римами складений од святих писань» Івана Максимовича, «Алфавіт духовний» Ісайї Копинського, „Alphabetum rozmaitym heretykom” Йоаникія Галятовського та інші. І тут фігурує навіть не так образ світу як книги, як образ світу як алфавіту, словник як образ світу.

Тарас Литвин пише: «Якщо спробувати уявити книгу як річ у філософському розумінні, то можна отримати систему з двох основних елементів – графічного знаку та образу. Графічний знак – це текст книги, а образ – це ілюстрації, які її супроводжують. Так книга постає універсальним світом, який поєднує і світ знаків, і світ образів, в якому ці світи можуть виступати не тільки як окремі світи, а й взаємодоповнюватися, взаємовідображатися. Це було чи не однією з найважливіших властивостей бароко, що культивує образ як графічний знак» [8, 95]. Безперечно, найхарактернішим прикладом цього барокового мислення є емблематичне мистецтво, де спосіб сприйняття наповнює текст новим особливим змістом. Але таку підвалину барокового світогляду так само відображає симбіоз віршів та гравюр, де ілюстрація мовою мистецтва збагачує писане слово, а також притаманно словник як явище, в якому власне найочевидніше втілена ідея про знак та образ, що стоїть за ним.

Здається, що словник має і метафізичну ідею – розмістити кожну річ у світі на своє місце.

Реєстрові слова у «Лексиконі славеноросському» Памви Беринди розташовані в алфавітному порядку відповідно до цифрових значень літер кириличного письма. Кожна сторінка вміщує по два стовпчики з реєстровими словами та їх тлумачення або переклади. Стовпчики пронумеровано, над ними надруковано своєрідний колонтитул – дві-три перших літери реєстрового слова. Над правим стовпчиком вказано також початок першого слова наступної сторінки. Деякі літери у словнику існують у кількох різновидах (наприклад, «о», «с», «т») як за способом їх зображення, так і за розмірами. Автор додавав особливі позначки до звичайних літер, аби точно передавати особливості звуків запозичених слів, які не притаманні живій українській вимові. Анатоль Франс називав словники всесвітом в алфавітному порядку і, вочевидь, мав цілковиту рацію.

Висновки. Отже, новаторство Памви Беринди як лексикографа полягає у насправді науковому підході при укладанні словника. Втім, хибним чи радше неповним буде уявлення про те, що така велика робота Памви Беринди зі словом мала лише лексикографічну мету. У контексті барокової доби «Лексикон славеноросський» може бути спробою Памви Беринди упорядкувати світ мовою та досліджувати слово, щоб досліджувати Бога. Словникарство як таке могло бути спробою досягнути Бога-Творця через Слово, яке було Найпершим («Найперше було Слово, і Слово було в Бога, і Слово було Бог» – Ів. 1:1 [3]). Парадоксально, але лексикографічна праця Памви Беринди не лише співвідносна з літературою. Певною мірою вона сама – література, тому не можна аналізувати словник поза літературним контекстом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беринда П. На Рожество Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа вЪршѢ для утѢхи православным христіаном. Львів, 1616. 31 с.
2. Беринда П. Лексиконъ славеноросскій и именъ Тлъкованіє / підгот. текст В. Німчук. Київ, 1961. 271 с.
3. Біблія : Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / перек. І. Огієнка. Київ, 1995. 296 с.
4. Веселовська З. Мова «Лексикону» Памви Беринди. *Записки історичного відділу ВАН*. Київ, 1927. С. 314–321.
5. Горбач О. Історія української мови. *Зібрані статті*. Мюнхен, 1993. С. 70–88.
6. Жмурко О. Герби духовних осіб у кириличних стародруках Галичини XVII століття: художні особливості зображення. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Львів, 2016. Вип. 28. С. 207–208.
7. Зелінська О. Лінгвістична робота над словом у барокових проповідях. *Лексикографічний бюлетень: збірник наукових праць*. Київ, 2009. Вип. 18. С. 128–137.
8. Литвин Т. Символіка бароко. Спроба філософського аналізу. *Схід: аналітично-інформаційний журнал*. Донецьк, 2007. № 2(80). С. 95–98.

9. Назаров Н. Культурна роль лексикографічної діяльності Памви Беринди на тлі західноєвропейської філології XVI-XVII століть. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: зб. наук. праць / відп. ред. Н. Корбозерова*. Київ, 2013. Вип. 24. С. 275–282.
10. Наєнко Г. До передісторії української етимології. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. Київ, 2002. Вип. 6. С. 45–61.
11. Німчук В. Староукраїнська лексикографія в контексті бароко. *Українське бароко в 2 томах*. Харків, 2004. Т 2. С. 487–523.
12. Сидні І. Лендау. Словники: мистецтво та ремесло лексикографії / з англ. переклала Кочерга О. Київ, 2012. 480 с.
13. Смотрицький М. Граматіки Славенскія правилое синтагма. Київ, 1619. 502 с.
14. Caudano A-L. Pamvo Berynda Verses on the Nativity of Christ : Between Western Education and Byzantine Hymnography. *Canadian Slavonic Papers : Revue canadienne des slavistes*. Canada. Vol. XLIX. N. 1-2, March-June 2007. P. 9–26.
15. Pelc J. Słowo i obraz na pograniczu literatury i sztuk plastycznych. Kraków, 2002. 413 s.
16. Сычевская А. Памва Берында и его Вирши на рождество Христово и другие дни. *Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца*. Киев, 1912. Вып. I. 63 с.

REFERENCES

1. Berynda, P. (1616). Na Rozhestvo Hospoda Boha i Spasa nasheho Isusa Khrysta Virshi dlia utikhy pravoslavnykh khryistianom [The Verses on the Nativity of God and Saviour Jesus Christ for Orthodox Christians' comfort]. Lviv [in Ukrainian].
2. Berynda, P. (1961). Leksikon slavenorosskii i imen Tlkovaniie [A Slavonic-Ruthenian Lexicon and Explanation of Proper Names]. V. Nimchuk (Ed.). Kyiv [in Ukrainian].
3. Bibliia: Knyhy Sviatoho Pysma Staroho i Novoho Zapovitu [The Bible: the Books of Scripture Old and New Testament]. (1995). (I. Ohienko, Trans.). Kyiv [in Ukrainian].
4. Veselovska, Z. (1927). Mova «Leksikonu» Pamvy Beryndy [Language of Pamvo Berynda's «Lexicon»]. *Zapysky istorychnoho viddilu VAN – Notes by historical department HAS*, (pp. 314–321). Kyiv [in Ukrainian].
5. Horbach, O. (1993). Istoriiia ukrainskoi movy. Zibrani statii [The history of Ukrainian language. Collected articles]. (pp. 70–88). Munich [in Ukrainian].
6. Zhmurko, O. (2016). Herby dukhovnykh osib u kyrylychnykh starodrukakh Halychyny XVII stolittia: khudozhni osoblyvosti zobrazhennia [Coat of arms of clergy of Galician old prints of the XVII-th century: artistic peculiarities of depicting]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv – Herald of the Lviv National academy of arts*, 28, (pp. 207–208). Lviv [in Ukrainian].
7. Zelinska, O. (2009). Lnhvistychna robota nad slovom u barokovykh propovidiakh [The linguistic work on word in Baroque sermons]. *Leksykohrafichnyi biuletyn: zbirnyk naukovykh prats – The lexicographical article: a collection of scientific papers*, 18, 128–137. Kyiv [in Ukrainian].
8. Lytvyn, T. (2007). Symvolika baroko. Sproba filozofskoho analizu [Baroque symbolism. Attempt at philosophical analysis]. *Skhid: analitychno-informatsiinyi zhurnal – East: analytical and informative journal*, 2 (80), 95–98. Donetsk [in Ukrainian].
9. Nazarov, N. (2013). Kulturna rol leksykohrafichnoi diialnosti Pamvy Beryndy na tli zakhidnoieuropeiskoi filolohii XVI-XVII stolit [Cultural place of Pamvo Berynda's lexicographic practice on the western European philology background in XVI-XVII]. N. Korbozerova (Ed.), *Problemy semantyky, prahmatyky ta kohnityvnoi lnhvistyky: zb. nauk. Prats – Semantics, pragmatics and cognitive linguistics problems: a collection of scientific papers*, 24, (pp. 275–282). Kyiv [in Ukrainian].
10. Naienko, H. (2002). Do peredistorii ukrainskoi etymolohii [The prehistory of Ukrainian etymology]. *Aktualni problemy ukrainskoi lnhvistyky: teoriia i praktyka – Current issues of Ukrainian linguistics : theory and practice*, 6, 45–61. Kyiv [in Ukrainian].
11. Nimchuk, V. (2004). Staroukrainska leksykohrafiia v konteksti baroko. *Ukrainske baroko v 2 tomakh [Old Ukrainian lexicography in the context of the Baroque period. The Ukrainian Baroque in 2 volumes.]*. (Vol. 2), (pp. 487–523). Kharkiv [in Ukrainian].
12. Lendau, Sydni I. (2012). Slovyky: mystetstvo ta remeslo leksykohrafi [Dictionaries: the Art and Craft of Lexicography]. (O. Kocherha, Trans.). Kyiv [in Ukrainian].
13. Smotrytskyi, M. (1619). Hramatiky Slavenskiia pravylnoie syntagma [The Correct Syntax of Slavonic Grammar]. Kyiv [in Ukrainian].
14. Caudano A-L. Pamvo Berynda Verses on the Nativity of Christ : Between Western Education and Byzantine Hymnography. *Canadian Slavonic Papers : Revue canadienne des slavistes*. Canada. Vol. XLIX. N. 1-2, March-June 2007. P. 9–26.

15. Pelc, J. (2002). Słowo i obraz na pograniczu literatury i sztuk plastycznych [Word and image on the verge of literature and fine arts]. Kraków [in Polish].

16. Sychevskaia, A. (1912). Pamva Berynda y eho Vyrshy na Rozhdestvo Khrystovo y druhye dny [Pamvo Berynda and his Verses on the Nativity of Christ and other days]. Chtenyia v Istorychyskom obshchestve Nestora-letopystsa – Lecture in historical society by Nestor the chronicler, 1. Kyev [in Russian].

POETICS OF PAMVO BERYNDA'S DICTIONARY

Rurak Yuliya Vasylivna

postgraduate student of Mykhailo Vozniak Department of Ukrainian Literature

at Ivan Franko National University of Lviv

Universytetska St, 1, Lviv, Ukraine

“The Lexicon of Slavonic or The Name of Interpretation” («Лексіконъ славеноросскій альбо Имень тлѣкованіє», 1627) is the most outstanding piece from early Ukrainian lexicography, the work of Pamvo Berynda's entire life. All in all, the author had worked on the dictionary for thirty years. He started working on it in the Balabanov scientific society in Striatyn, continued in the Lviv Brotherhood School and completed the monumental work in Kyiv, at the set of life. This was the very first structured and consisted printed dictionary in Ukrainian lexicography. However, the “Slavonic Lexicon” is not just a linguistic phenomenon, but also part of the humanistic studies of the Lviv pleiad of scholars, including Pamvo Berynda. The proposed article presents the dictionary in the context of the Baroque worldview. The attention to semantics and etymology peculiar to Baroque as well as linguistic treatment of the word is reflected in the dictionary's very name, together with Pamvo Berynda's comprehensive approach to composing – not only through translation or interpretation – shows the author's desire to re-translate the meaning of each lexical item. Interestingly, the dictionary contains several author's original drawings, as if an illustrated piece of art, whereas the literary style of dictionary entries sometimes resemble poetry. The “Slavonic Lexicon” best represents the Baroque cult of the word when a word is considered the ultimate, most perfect dimension. The world as a book and the book as an image of the world is perhaps the most vivid metaphor of the literature of that time, embodied in the dictionary. And this article is designed to bring us closer to understanding the well-structured world of Pamvo Berynda.

Key words: *lexicography, baroque, humanistic studies, language, etymology, meanings, alphabet, sign and image, God-Word.*